

بررسی رعایت ضوابط مقررات مالی در خریدهای، آماد و پشتیبانی سازمان‌های نظامی - انتظامی؛ ص ۱- ۲۲

نویسندگان: سیاوش نصرت پناه^۱، عیسی شریفی^۲، علی خلیلی سوادکوهی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۷/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۹/۰۴

چکیده

این تحقیق در یکی از سازمان‌های نظامی - انتظامی در سطح تهران انجام گرفته است و هدف آن اندازه گیری میزان رعایت قوانین و مقررات در خریدهای مجموعه آماد و پشتیبانی توسط مسولان و دست اندر کاران می باشد. جامعه آماری این تحقیق شامل ۵۵ نفر از افراد خبره و آشنا به کار است که در سازمان مورد نظر مشغول فعالیت هستند و چون از تمام آنها جمع آوری اطلاعات صورت گرفته است لذا از روش تمام شماری بهره گیری شده است. برای پاسخ به چهار سوال تحقیق که عبارت بودند از:

۱. شیوه های استعلام قیمت در خریدهای آماد و پشتیبانی تا چه اندازه ای رعایت می شود؟
  ۲. شیوه های انجام مناقصه در خریدهای آماد و پشتیبانی تا چه اندازه ای رعایت می شود؟
  ۳. شیوه های مسایل مالی قرارداد منعقد خرید آماد و پشتیبانی تا چه اندازه ای رعایت می شود؟
  ۴. شیوه های تسویه حساب مالی و قراردادهای خرید آماد و پشتیبانی تا چه اندازه ای رعایت می شود؟
- پرسشنامه محقق ساخته ای طراحی گردید و پس از کسب اطمینان از روایی و پایایی ابزار اندازه گیری، به جمع آوری اطلاعات پرداخته و معین گردید که در بسیاری از موارد نقاط قوت فراوانی در رعایت ضوابط و مقررات وجود دارد و برخی از موارد ضعف آنها نیز عبارتند از: کارشناسان خرید از فهرست فروشندگان آگاهی لازم را ندارند، میزان آگاهی کارشناسان خرید از شیوه مناقصه کافی نمی باشد، کالای مورد مناقصه در زمان مقرر تحویل نمی شود.
- واژگان کلیدی: مقررات مالی، مناقصات، آماد و پشتیبانی، قرارداد

^۱ دانشیار دانشگاه جامع امام حسین (ع)

^۲ دکترای مدیریت سیستم

^۳ کارشناسی ارشد مدیریت مالی

مقدمه

سازمان‌ها در طول زمان ایفاء کننده نقش‌ها و مأموریت‌های مختلف هستند ولی در دوره معاصر کار کرد آنها بسیار گسترده شده و انتظارات از آنها به طور مداوم رو به افزایش است. توفیق در پاسخگویی به این انتظارات نیازمند ایجاد ارتباطی تناتنگ، مستمر و مؤثر بین فرآیند‌های سازمانی و انتظارات اشاره شده است. از سوی دیگر رشد سریع دانش و فناوری از ویژگی بارز دنیای کسب و کار امروز است. بنابر این ایجاد آمادگی برای واکنش سریع تر در بهره‌گیری از فرصت‌های زودگذر و کم‌ثبات، یکی از چالش‌های اساسی سازمان‌های عصر حاضر به شمار می‌رود. اگر سازمان‌ها نتوانند خود را با سرعت حرکت علم به حرکت وادارند. ناگزیر از گردونه‌ی رقابت حذف خواهند شد. در واقع سازمان‌های امروزی برای استفاده از این گونه فرصت‌ها ناگزیر به ایجاد ساختاری منعطف و نیز بهره‌مندی بیشتر از منابع در اختیار خواهند بود.

دردنیای رقابتی امروز آماد و پشتیبانی سازمان‌های نظامی - انتظامی نیز مانند هر سازمانی در محیط فعالیت خود دائماً نیازمند بهبود عملکرد بوده و باید تمام تلاش خود را جهت دستیابی به تعالی عملکرد به کار گیرد یکی از فرآیند‌های راهبردی در خرید آماد و پشتیبانی رعایت ضوابط و مقررات مالی در خرید می باشد که ضمن ارتقاء پاسخگویی، میزان تحقق اهداف و برنامه‌های آماد و پشتیبانی را مشخص می‌کند در این میان مهم است که مدیران و کارشناسان مالی و خرید نسبت به این موضوع بسیار مهم شناخت کامل پیدا کرده و با برداشت تصویر واحدی از آن زمینه‌های لازم را برای رصد کردن رعایت ضوابط و مقررات مالی در خرید آماد و پشتیبانی و همچنین ضمن اخذ بازخوردهای لازم از اجرای ضوابط و مقررات مالی در خرید، اقدام به بهبود عملکرد و طی مسیر تعالی را فراهم نمایند.

بیان مسأله

تحولات شگرف دنیای امروز در امور اقتصادی، سیاسی، مدیریتی و اجتماعی حاکی از تلاش دسته جمعی کسانی است که با وضع قواعد و اصول قانونی با همکاری و همیاری مردم موجب اعتلای کشور خود شده‌اند. (گزیده قوانین و مقررات مالی، برنامه بودجه و مالی، ۹۱، ۴۵)

یکی از خطرات بسیار مهم در سطح کلان برنامه ریزی، عدم اطلاع از قوانین و مقررات است که موجب عدم دستیابی به اهداف کلان، تخطی از قوانین و مقررات بروز چالش‌های سازمانی و در نهایت مخدوش شدن چهره سازمان می‌گردد. اجرای قوانین و بالاحص قوانین و مقررات مالی کشور بستگی تام به اعمال صحیح آن دارد. (گزیده قوانین و مقررات مالی، برنامه و بودجه و مالی، ۹۱، ۵۶) آشنایی با قوانین و مقررات معاملات می‌تواند زبان مشترکی بین تمام دست‌اندرکاران معاملات دولتی ایجاد نماید به طوری که از تفسیر و تعبیرهای گوناگون جلوگیری کند و موجب سلامت و درستی انجام معاملات شده و زمینه جلوگیری از وارد شدن ضرورت‌ها، تحمیل هزینه‌های اضافی بر دولت و نهایتاً حفظ منافع ملی و بیت‌المال را فراهم سازد و مانع سوء استفاده‌های احتمالی شود. (عیدی زاده، ۸۲، ۶۱)

وجود قوانین و مقررات مالی و بازرگانی موجب انسجام، وحدت رویه و شفافیت وظایف و نیز سهولت تصمیم‌گیری در سطوح گوناگون و موضوعات مختلف در اداره سازمان‌ها گردیده و علاوه بر این، بستر مناسب برای عدم تعلل، کاهش تعارضات و گردش مناسب منابع و اطلاعات در سازمانها را فراهم نموده و سرعت کافی برای اجرای فعالیتها، بهره‌گیری از فرصتهای درون و بیرون محیطی و نیز پرهیز از تهدیدات، جبران ضعفها و در یک کلام نیل به کارآیی و اثر بخشی افزونتر و بهره‌وری بیشتر را امکان‌پذیر می‌نماید. (آشنایی با مقررات مالی و بازرگانی دوره رسته آماد سال ۸۶، ۱۶)

عمده‌ترین ضرورت‌های وجود قوانین و مقررات مالی در سازمان‌ها به قرار زیر است:

- (۱) توصیه قرآن کریم مبنی بر آنکه خداوند مال‌های شما را مایه‌ی قوام و برپایی شما قرار داده؛ پس آن را در اختیار افراد نادان قرار ندهید. (سوره‌ی نساء، آیه ۵)
- (۲) طولانی‌ترین آیه‌ی قرآن کریم، در مورد انضباط در امور مالی و بازرگانی است. (سوره‌ی بقره، آیه ۲۵۸)
- (۳) عدم استقرار نظام و مقررات در این امور موجب تداخل وظایف، اختیارات و مسئولیتهای مدیران و کارکنان در سازمانها می‌گردد.
- (۴) تبیین و شفاف بودن مناسبات پولی، مالی و بازرگانی در تعاملات میان اشخاص حقیقی و حقوقی در قلمرو اقتصاد خرد و کلان و بین‌المللی

(۵) پیشگیری از پیدایش زمینه‌های سوء استفاده توسط عناصر فرصت طلب و نیز حفظ

بیت المال

(۶) سهولت انجام بر نامه ریزی و تصمیم گیری در امور مالی و بازرگانی و نیز امکان اعمال

نظارت و کنترل عملیات و فعالیتهای مالی متصدیان امور مالی و بازرگانی و تصمیم

گیرندگان در سطح سازمان‌های مختلف

(۷) بررسی و حسابرسی وجوه مصرف شده و درآمدها و سایر منابع تأمین اعتبار در ارتباط

با سیاست‌های مالی تعیین شده

مبنای کار حسابداری و دادوستد بر نوشتن و امضاء گرفتن می باشد که این حکایت از ارزش

مکتوبات و بی ارزشی شفاهیات در مسائل مربوط به معاملات دارد. (گزیده قوانین، مقررات و

روشهای رسیدگی مالی، ۱۱،۸۴)

با توجه به تاکیدات مکرر مقام رهبری (اینجانب از آحاد ملت، مسئولان کشور و ماموران

دولت می خواهم که انضباط اقتصادی و مالی را جدی بگیرند، انضباط اقتصادی و مالی به مفهوم

مقابله باریخت و پاش مالی و زیاده روی و اسراف در مصرف است کسانی که بیهوده خرج می

کنند و مصرف آنها زیاده از حد است و موجودی جامعه را به لحاظ امکانات اقتصادی رعایت نمی

کنند، آنهایی انضباط اقتصادی و مالی هستند. تمامی افراد جامعه به ویژه کسانی که اموال عمومی

را مصرف می کنند، تنها به قدر نیاز و حاجت خرج کنند) به چهارجوب رعایت قوانین در نظام

مقدس جمهوری اسلامی طبعاً عدم رعایت قوانین و مقررات مالی خلاف شرع و حرام است.

این پژوهش بر آن است تا بتواند چگونگی رعایت ضوابط و مقررات مالی و نحوه تنظیم قراردادها

توسط مسئولین و کارشناسان در نظام خرید واحد آآمد و پشتیبانی سازمان های نظامی -انتظامی

را بررسی نموده و در صورت نیاز پیشنهادهایی برای بهبود و افزایش کارایی آن ارائه نماید.

هدف اصلی تحقیق:

اهداف اصلی این تحقیق بررسی میزان رعایت ضوابط و مقررات مالی در خرید آآمد و پشتیبانی

سازمان های نظامی -انتظامی می باشد.

اهداف فرعی:

- ۱- بررسی شیوه‌ی استعمال قیمت خرید اقلام آآمد و پشتیبانی
- ۲- بررسی شیوه‌ی انجام مناقصه در خرید آآمد و پشتیبانی
- ۳- بررسی مسایل مالی قراردادهای منعقدہ خرید آآمد و پشتیبانی
- ۴- بررسی تسویه حساب مالی و قراردادهای خرید آآمد و پشتیبانی

سوال اصلی تحقیق

ضوابط و مقررات مالی در خریدهای آآمد و پشتیبانی در سازمان‌های نظامی - انتظامی تا چه اندازه ای رعایت می‌شود؟

سوالات فرعی تحقیق

- ۱- شیوه‌های استعمال قیمت در خریدهای آآمد و پشتیبانی تا چه اندازه ای رعایت می‌شود؟
- ۲- شیوه‌های انجام مناقصه در خریدهای آآمد و پشتیبانی تا چه اندازه ای رعایت می‌شود؟
- ۳- شیوه‌های مسایل مالی قرارداد منعقدہ خرید آآمد و پشتیبانی تا چه اندازه ای رعایت می‌شود؟
- ۴- شیوه‌های تسویه حساب مالی و قراردادهای خرید آآمد و پشتیبانی تا چه اندازه ای رعایت می‌شود؟

نوع و روش تحقیق و جامعه آماری

نوع تحقیق توصیفی، تحلیلی بوده و با توجه به دستاوردهای آن و قابلیت‌های بکارگیری نتایج حاصل در سازمان، در زمره تحقیقات کاربردی می‌باشد. از آنجایی که مدیران و کارشناسان مالی و تأمین و خرید آآمد و پشتیبانی سپاه برای جمع‌آوری اطلاعات مورد پاسخگویی قرار می‌گیرند، این پژوهش به روش پیمایشی صورت می‌گیرد. جامعه آماری این تحقیق ۵۵ نفر از مسئولین

مرکز خرید و آماد و پشتیبانی هستند که آشنا و مسلط به موضوع بوده و از آنجایی که از تمام اعضای جامعه آماری جمع آوری اطلاعات به عمل آمد، لذا از شیوه تمام شماری استفاده گردیده است.

مبانی نظری

مفهوم لجستیک:

سیستم لجستیک در سازمان‌های نظامی - انتظامی به میزان قابل توجهی پیچیده می‌باشد، بیشتر این پیچیدگی به اندازه بزرگ و چند لایه بودن بخش‌های مربوط به سازمان لجستیک باز می‌گردد، و یکی از مسائل اصلی در این سازمان‌ها، تعیین موقعیت افرادی است که باید مسئولیت فعالیت‌های لجستیکی را برعهده گیرند.

هدایت لجستیک بزرگ و پیچیده، نیاز به رهبری با هوش و قوی دارد. رهبری لجستیک باید توانایی شناخت عوامل تغییر در لجستیک و آنگاه توانایی برای ارائه و عملیاتی کردن اقدامات جهت اثربخش کردن و در نتیجه پاسخگویی سریع به نیازها را داشته باشد.

فرماندهی یکی از ارکان اصلی سیستم‌های لجستیک نظامی - انتظامی است که عامل یکپارچگی اجزاء مربوطه می‌باشد. فرماندهی لجستیک با تأکید بر نیازمندی‌های نیروهای عملیاتی رزمی، هماهنگی در پشتیبانی در بین سطوح استراتژیک، عملیاتی و تاکتیکی را به وجود می‌آورد.

در هر لحظه از عملیات، لزوم داشتن آگاهی از توانایی‌ها، فعالیت‌ها، موقعیت‌ها و وضعیت عملکردهای لجستیکی ضروری است تا تصمیم‌گیری درست و به موقع امکان‌پذیر گردد. کنترل لجستیک آگاهی از وضعیت عملکردهای لجستیکی را در تمام سطوح ایجاد می‌کند و اطلاعات مورد نیاز فرماندهان را جهت تصمیم‌گیری‌های به موقع و مرتبط فراهم می‌سازد. چرخه برنامه‌ریزی، تصمیم‌گیری، اجرا و ارزیابی لجستیک باید به سرعت و با بیشترین انعطاف صورت پذیرد. این کار فرماندهان را قادر می‌سازد تا به صورت مؤثری از فرصت‌های زمانی کنند و در برابر تغییر وضعیت‌های انطباق را حاکم سازند.

در آینده سازمان‌های لجستیکی از طریق هماهنگی‌های چند بعدی بین شرکت‌ها و همکاری به جای رقابت و ایجاد ارتباط قانونی با سازمان‌های مستقل دیگر سعی در بالابردن توانمندی‌ها و

ظرفیت‌های خود در قالب شبکه‌ها را دارند؛ این مهم از طریق ایجاد یک مدیریت یکپارچه بین سازمان‌های لجستیک در یک شبکه اتفاق می‌افتد.

واژه لجستیک^۱ بیش از یک قرن است که در نیروی نیروهای نظامی آمریکا استفاده شده و به تدریج توسط دیگر جوامع نیروهای مسلح کشورهای انگلیسی زبان مورد پذیرش قرار گرفته است. در دوره های اخیر، این اصطلاح همچنین در تجارت و صنعت غیر نظامی رواج یافته است. (ایزدی، ۸۰، ۶)

واژه لجستیک بر گرفته از لغت یونانی لجستیکوس به معنی «علم محاسبه^۲» و «مهارت در حساب کردن» می باشد.

دایرة المعارف بریتانیکا^۳ از قول سایروس تورپ^۴ می نویسد:

وظیفه منطقی لجستیک، سومین عنصر از مثلث راهبرد، تاکتیک و لجستیک می باشد، که عبارت است از فراهم آوردن تمام عوامل انسانی و مادی برای تداوم جنگ؛ که نه تنها شامل وظایف سنتی تأمین و حمل و نقل می باشد بلکه امور دیگری مانند امور مالی جنگ، ساختمان، تولید مهمات و دیگر جنبه های اقتصادی جنگ را نیز در بر می گیرد.

انجمن مدیریت لجستیک *CLM* لجستیک را این چنین تعریف می کند:

«لجستیک فرآیند برنامه ریزی، اجرا و کنترل کارآ و مؤثر جریان ذخیره سازی کالاها و خدمات و اطلاعات وابسته به آنها از نقطه شروع تا نقطه مصرف به منظور برآوردن نیازهای مشتری می باشد».

همانگونه که ملاحظه می شود *CLM* لجستیک را فرآیند برنامه ریزی، اجرا و کنترل می داند که جریان مواد، خدمات و اطلاعات مربوط به آنها را مدیریت می نماید. هدفی که برای لجستیک در نظر گرفته شده ارضای خواسته های مشتری می باشد که با لفظ برآوردن نیازهای مشتری به آن اشاره شده است. نکته دیگری که در این تعریف به آن اشاره شده، گستره لجستیک می باشد، با نگاهی به تعریف مشخص می شود که گستره لجستیک وابسته به دو مفهوم نقطه مصرف و نقطه شروع می باشد. (آبرومند، ۸۰، ۱۶)

1 Logistics

2 Science Of Computation

3 Encyclopedia Britanica, Inc, Ed; 1989

4 Cyrus Thorpe

تاریخچه (مختصر) آماد و پشتیبانی

آماد و پشتیبانی (لجستیک) امری دیرینه و پر سابقه است که ابتدای تاریخ تاکنون مطرح بوده و هست.

از کهن‌ترین موارد مربوط به پشتیبانی‌های ضبط شده در دوران‌های گذشته، می‌توان به آشوریه‌ها در هفتصد سال قبل از میلاد مسیح اشاره کرد، آنها سلاح‌های خود را که از برنز ساخته بودند، تبدیل به سلاح‌های آهنی نمودند. همچنین آنها دارای پایگاه‌هایی بودند که می‌توانستند تا پنجاه هزار سرباز را در خود جای دهند. اسکندر مقدونی در ۳۳۰ سال قبل از میلاد، از تنگه داردانل عبور می‌کند و ایران را غافلگیر می‌سازد. او در نبرد‌های خود از سلاح‌های جنگی مقاوم و منجیق استفاده می‌کند.

نمونه‌هایی از این دست را در تاریخ جنگ‌های کوچک و بزرگ دنیا می‌توان مشاهده کرد ولی متأسفانه آنچه که در کتاب‌های تاریخ وجود دارد، فقط شرح عملیات و نتایج فتح و پیروزی سرداران و یا شکست لشکریان و سربازان را نشان می‌دهد و آثار بسیار بسیار اندکی در خصوص نحوه‌ی پشتیبانی سر‌بازان اعم از وضعیت تغذیه، ترابری، پوشاک، تولید سلاح‌ها و ادوات و تجهیزات، تعمیرات، جمع‌آوری مجروحین و مداوای آنان و هزاران اقدامات کوچک و بزرگ دیگر لجستیکی وجود دارد. (نصرت‌پناه ۸۴، ۱۶)

هر چند که حدود صد سال است که لجستیک به عنوان کارکرد مطرح شده است. اما بشر از ابتدای زندگانی خود پیوسته در حال انجام آن بوده است. به کوچ‌نشینان دوره‌های قبل از تاریخ فکر کنید، آنان دام و احشام، چادرها و وسایل زندگی خود را به شیوه کاملاً ماهرانه از جایی جایی دیگر انتقال می‌دادند و عملاً مدیریت ابتدایی از لجستیک را به اجرا می‌گذارند.

شاید بتوان گفت آشوری‌ها (۷۰۰ سال قبل از میلاد حضرت مسیح) مؤسسين علم لجستیکی جهان به شمار می‌روند. بزرگترین تحولی که توسط این قوم به وجود آمد و ارزش لجستیکی بارزی داشت این بود که در این دوران سلاح‌های برنزی کنار گذاشته شد و ساخت سلاح‌هایی از جنس آهن آن هم به صورت انبوه آغاز گردید.

در قرن چهارم قبل از میلاد، اسکندر مقدونی گردان‌های متمرکز آمادی در اقصی نقاط خاک یونان با هدف پشتیبانی سریع‌تر و بیشتر از سپاهیان خود ایجاد کرد.

جنگ‌های متعددی که در خلال قرن‌های دوم و سوم قبل از میلاد در روم به وقوع پیوست زمینه تأسیس دپوی آمادی را ایجاد کرد. این دپوها با هدف ذخیره‌سازی و فراهم کردن امکانات غذا و خوراک سربازان و علیق (خوراک دام) اسبان به وجود آمد (آبرومند، ۸۰، ۲۷)

لجستیک در اسلام

لجستیک و پشتیبانی نظامی - انتظامی در اسلام چنان اهمیت دارد که قرآن فراهم‌نمودن امکانات و تدارکات نظامی را در کنار آمادگی نیروهای مسلح موجب نمایش اقتدار نظام اسلامی و ارباب دشمن خدا و دشمن مسلمانان می‌داند، و اعدو اللهم ما استطعتم من قوه و من رباط الخیل ترهبون به عدو الله و عدوکم و آخرین من دونهم لاتعلمو نه‌م الله یعلمهم و ما تنفقوا من شیء فی سبیل الله یوف الیکم و انتم لا تظلمون (سوره انفال آیه ۶۰).

یعنی در برابر دشمنان آنچه را که توانایی دارید از نیرو و نیز اسب‌های ورزیده برای میدان نبرد آماده سازید تا بوسیله آن دشمن خدا و دشمن خویش و همچنین گروه دیگری غیر از اینها را که شما نمی‌شناسید و خدا می‌شناسد (دشمنان پنهان مانند منافقان) را بترسانید هر چه در راه خدا و تقویت بنیه دفاعی اسلام انفاق کنید به شما باز گردانیده می‌شود و به شما ستم نخواهد شد.

آمادگی نظامی حکومت اسلامی که از مهم‌ترین شاخه‌های آن فراهم کردن و آماده‌نگه‌داشتن لجستیک و پشتیبانی نظامی است در قرآن مجید یکی از وظایف نظام اسلامی و مؤمنان قلمداد شده است. آیه مذکور علاوه بر تأکید بر آمادگی نظامی و مهیا بودن تدارکات در لجستیک در برابر هجوم‌های احتمالی دشمن، کمک‌های مردمی را یکی از منابع تأمین لجستیک می‌داند و مسلمانان را به تجهیز و تدارک حتی در زمان صلح فرا می‌خواند. از آنجا که خداوند، پیغمبر اکرم (ص) را در هر زمینه‌ای بهترین الگو و نمونه برای مسلمانان قرار داده است، بررسی عملکرد آن حضرت در دوران تشکیل حکومت اسلامی و سیر تاریخی جنگ‌ها، غزوات و لشکرکشی‌های آن حضرت می‌تواند ضرورت آمادگی و تجهیز نیرو و تأثیر پشتیبانی و لجستیک در بالابردن توان و کارایی نظامی - انتظامی را نشان دهد).

پشتیبانی و انواع آن

سازمان‌ها، برای تحقق اهداف و انجام عملیات، و همچنین تداوم و بقای خود، باید از جنبه‌های مختلف، مورد حمایت و پشتیبانی^۱ قرار گیرند.

این پشتیبانی حول عناصر اساسی مورد نیاز سازمان یعنی منابع انسانی و منابع مالی، سرمایه‌ای، اطلاعات فیزیکی (ساختمان، فضای کار تأسیسات، تجهیزات، مواد و اقلام) می‌باشد. برای تأمین و تدارک، انجام امور هر یک از منابع فوق، حوزه‌های مختلف پشتیبانی در سازمان‌ها به وجود آمده است.

وظایف پشتیبانی، جزو وظایف «ستادی» سازمان محسوب می‌شوند، بدین معنی که هدف آنها حمایت و کمک به سازمانها برای انجام اهداف و مأموریت‌های اصلی است و لذا به خودی خود هدف به‌شمار نمی‌روند. حوزه‌های مختلف پشتیبانی که بصورت حوزه‌های تخصصی در آمده و در سازمان‌های مختلف به اشکال متنوعی سازماندهی شده‌اند عبارتند از:

حوزه پشتیبانی پرسنلی و اداری

این حوزه، تمامی اقدامات را در زمینه اور اداری و نیروی انسانی انجام می‌دهد. این حوزه، عملیات مربوط به بررسی، برآورد، برنامه‌ریزی، جذب، گزینش، بکارگماری، رشد و آموزش، حفظ و نگهداری نیروی انسانی (حقوق و دستمزد، خدمات پرسنلی، بیمه و بازنشستگی و مانند آن) را بر عهده دارد.

مجموعه این عملیات، رشته علمی و تخصصی «انسانی منابع مدیریت» را به وجود آورده است و اغلب سازمان‌ها، واحدی که این وظایف را بر عهده دارد تشکیل داده‌اند. لازم به یادآوری است که در سازمان‌های بزرگی نظیر سازمانهای نظامی و انتظامی، وظایف مربوط به آموزش و بهسازی نیروی انسانی، به لحاظ اهمیت در واحد جداگانه و مستقل سازماندهی شده است.

حوزه‌ی پشتیبانی مالی

این حوزه، امور مربوط به برآورد و برنامه ریزی مالِب (بودجه بندی)، جذب و تأمین اعتبارات و منابع مالی، تخصیص اعتبارات، انجام تبادلات مالی، ثبت حسابداری فعل و انفعالات مالی را سازماندهی، هماهنگ و به مرحله اجرا در می آورد.

در راستای انجام وظایف فوق در سازمانها، واحدهای (امور مالی) و (بودجه) بوجود آمده اند و رشته های علمی - تخصصی (مدیریت مالی) به منظور تربیت نیروی انسانی مورد نیاز این حوزه، طراحی شده است.

حوزه پشتیبانی لجستیک

سازمان‌ها برای اجرای عملیات، انجام مأموریت‌ها و حفظ و نگهداری خود (در یک وضعیت مطلوب و متعادل) باید از نظر اقلام، تأسیسات و وسایل و ماشین آلات (منابع فیزیکی) تجهیز و پشتیبانی شوند، یعنی منابع فیزیکی مورد نیاز سازمان باید مشخص، بر آورد تأمین، ذخیره سازی، حمل و نقل، نگهداری، تعمیر، توزیع و در دسترس مصرف کنندگان قرار می گیرند.

حوزه پشتیبانی لجستیک، ضمن انجام عملیات مذکور، مجموعه ای از خدمات پشتیبانی که با وظایف مذکور مرتبط نیستند را نیز ممکن است انجام دهد (نظیر خدمات فنی و مهندسی، اور تغذیه، بهداشت و بهداری، مخابرات، ایمنی و حفاظت فیزیکی، سر جمع داری و کنترل اموال و مانند آن). این وظایف در سازمانهای نظامی - انتظامی تحت عنوان (آماد و پشتیبانی) و در سازمانهای دولتی تحت عنوان (تدارکات و کارپردازی) یا عناوین مشابه دیگر، سازماندهی شده اند.

اخیراً رشته های علمی - کاربردی مدیریت لجستیک، آماد، انبارداری و نگهداری، تعمیرات، کنترل اموال و مانند آن به منظور تربیت نیروی انسانی مورد نیاز این حوزه طراحی و به مرحله‌ی اجرا در آمدند.

حوزه پشتیبانی و اطلاعاتی

سازمانها برای بقاء و انجام عملیات مورد نیاز، ضمن اینکه باید از نظر ارقام و منابع فیزیکی تجهیز شوند، از نظر اطلاعات نیز باید تغذیه و مورد پشتیبانی قرار گیرند. این اطلاعات، امکانات لازم را برای برنامه ریزی، تصمیم گیری و توسعه فراهم می سازند.

حوزهی پشتیبانی اطلاعاتی باید مورد نیاز مدیریت و سایر حوزه های مورد اشاره را تولید، جمع آوری، طبقه بندی، تلخیص و تجزیه و تحلیل کند و بر حسب اهداف مورد نیاز، در اختیار مدیران و کارشناسان مربوط قرار دهد. (نصرت پناه، ۸۴، ۱۸)

خرید^۱

اجرای درست مأموریت های هر سازمان بستگی کامل به انجام پشتیبانی های لجستیکی آن دارد. اهمیت این موضوع در سازمان های نظامی صد چندان می باشد. با عنایت به مجموعه مشکلات، محدودیتها و مقدوراتی که در بازار اقتصادی کشور ما وجود دارد، اتخاذ شیوه و روش خرید، آن هم خرید هایی با مقیاس گسترده و وسیع، امری است که توجه مدیران را به خود معطوف نموده است. به طور کلی تأمین و خرید نیازمندی های لجستیکی در یک سازمان گسترده عموماً به روش های زیر صورت می گیرد (آشنایی با مقررات مالی و بازرگانی سال ۸۶-۱۹):

- ❖ خرید کل نیازمندی سازمان به طور متمرکز
- ❖ خرید غیر متمرکز و واگذاری امر خرید به رده های سازمان
- ❖ خرید با روش های مشترک (متمرکز و غیر متمرکز)

معامله

منظور از معامله در این مقررات، تعاریف، و چهارچوب تعریف شده در قانونمندی برای عقد، معامله و قرارداد میباشد و شامل هر گونه خرید، امور پیمانکاری و قراردادی می شود (مقررات

مناقصات نیروهای مسلح، ۸۴، ۱۴). شاخص ترین فعالیت ها در خرید کالا و خدمات را می توان به شرح زیر بر شمرد:

- ۱- بررسی و مطالعه منابع تأمین و شناخت مقدرات و محدودیت ها
- ۲- بازاریابی کالا و خدمات (به لحاظ کمی، کیفی و قیمت) و انتخاب منبع مورد نظر بر اساس اصل خرید بهترین کالا با کمترین قیمت و زمان
- ۳- بحث و مذاکره با صاحبان کالا و خدمات و ارایه سفارش نیازمندی ها به منبع منتخب انجام کنترل کیفیت اولیه کالا و تأیید نمونه
- ۴- تنظیم و عقد قرارداد خرید
- ۵- بررسی و مطالعه پیرامون مقدرات شبکه های توزیع کالا و خدمات فروشندگان در سطح کشور
- ۶- هماهنگی تعیین مقصد انتقال کالا و تطبیق آن با جغرافیای سرزمینی و مقدرات توزیع فروشندگان در سطح کشور
- ۷- انتقال کالا از مبدا (فروشنده) به مقصد (مصرف کننده)

شایان ذکر است فعالیت های مذکور بدون توجه به تقدم و تأخر آنها و رده تشکیلاتی انجام دهنده آن فعالیت عنوان شده است و طبعاً شامل همه فعالیت های قابل پیش بینی در بحث خرید نمی باشد. تمام سازمان های نظامی - انتظامی و نیز سازمان های دولتی موظف هستند تمام مواد قانون اساسی، قوانین مصوبه مجلسو مقررات دولتی را در انجام خرید های خود رعایت نمایند و علاوه بر آن باید مقررات دیگری نظیر مقررات مناقصات نیروهای مسلح را نیز رعایت نمایند.

مدل مفهومی تحقیق

با توجه به مطالعات انجام شده ونیز بررسی پایان نامه ها و مقالات مرتبط در این زمینه و نیز مروری بر مدل های موجود، از مدل زیر که دارای چهارمولفه و ۲۲ شاخص می باشد استفاده گردیده است.

روایی و پایایی ابزار اندازه گیری

روایی: پس از طراحی پرسشنامه اولیه آن را میان ده نفر توزیع نموده و سپس اشکالات پیش آمده را با توجه به نظرات خبرگان و تأیید اساتید ذیصلاح برطرف نموده و پرسشنامه نهایی تهیه و تنظیم گردید.

پایایی: برای به دست آوردن پایایی سوالات پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شد.

جدول شماره یک- پایایی سوالات پرسشنامه

مقدار آلفا	تعداد سوال	نام متغیر
۰/۷۹۲	۹	شیوه استعلام قیمت
۰/۸۷۶	۱۰	شیوه برگزاری مناقسه
۰/۹۱۲	۱۲	مسائل مالی در قراردادهای
۰/۸۵۰	۸	تسویه حساب مالی
۰/۹۵۶	۳۹	کل

لذا نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که پرسش‌نامه تحقیق در اکثر موارد از پایایی خیلی خوبی برخوردار می‌باشد.

نتایج تحقیق

در این قسمت نتایج بررسی داده‌ها و متغیرهای مختلف جامعه شناختی را که شامل جداول توزیع فراوانی و درصد پاسخ گویان بر حسب متغیرهای سن، تحصیلات، و سابقه می‌باشند آورده می‌شود.

جدول شماره دو- توزیع فراوانی پاسخ گویان بر حسب سن

سن پاسخ گویان	فراوانی	درصد	درصدمعتبر	درصدتراکمی
۲۵ تا ۳۵ سال	۱۱	۲۰	۲۰	۲۰
۳۵ تا ۴۵ سال	۲۲	۴۰	۴۰	۶۰
بیش تر از ۴۵ سال	۲۲	۴۰	۴۰	۱۰۰
جمع	۵۵	۱۰۰	۱۰۰	

با توجه به جدول فوق ملاحظه می‌گردد که ۴۰ درصد جامعه آماری مورد مطالعه بین ۳۵ تا ۴۵ سال سن دارند و همین درصد بیش از ۴۵ سال سن دارند. در ضمن ۲۰ درصد از جامعه آماری نیز افرادی را تشکیل می‌دهند که کمتر از ۳۵ سال سن دارند.

جدول شماره سه- توزیع فراوانی پاسخ گویان بر حسب متغیر تحصیلات

تحصیلات	فراوانی	درصد	درصدمعتبر	درصدتراکمی
پایین تر از دیپلم	-	-	-	-
دیپلم	۲	۳/۶	۳/۶	۳/۶
دانشجو	۹	۱۶/۴	۱۶/۴	۲۰
لیسانس	۳۳	۶۰	۶۰	۸۰
فوق لیسانس و بالاتر	۱۱	۲۰	۲۰	۱۰۰
جمع	۵۵	۱۰۰		

همانگونه که ملاحظه می شود ۳/۶ درصد از پاسخ گویان دارای مدرک دیپلم، ۱۶/۴ درصد از پاسخ گویان دانشجو، ۶۰ درصد دارای مدرک لیسانس و ۲۰ درصد از پاسخ گویان دارای مدارک فوق لیسانس و بالاتر می باشند.

جدول شماره چهار - توزیع فراوانی پاسخ گویان بر حسب متغیر سابقه خدمتی در مشاغل آمادی

سنوات خدمتی	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تراکمی
کمتر از ۵ سال	۲	۳/۶	۳/۶	۳/۶
۵-۱۰ سال	۳	۵/۵	۵/۵	۹/۱
۱۰-۱۵ سال	۶	۱۰/۹	۱۰/۹	۲۰
۱۵-۲۰ سال	۹	۱۶/۴	۱۶/۴	۳۶/۴
۲۰ سال به بالا	۳۵	۶۳/۶	۶۳/۶	۱۰۰
جمع	۵۵	۱۰۰		

با توجه به اعداد جدول بالا مشخص می گردد که ۳/۶ درصد از پاسخ گویان دارای سابقه خدمتی کمتر از ۵ سال در آماد، ۵/۵ درصد بین ۵-۱۰ سال، ۱۰/۹ درصد دارای سابقه خدمتی ۱۰-۱۵ سال، ۱۶/۴ درصد نیز بین ۱۵ تا ۲۰ سال و ۶۳/۶ درصد از پاسخ گویان بالای ۲۰ سال سابقه خدمتی در آماد را دارند. برای مشخص شدن امکان پرداختن به تحلیل نتایج مرتبط با سوالات تحقیق، از آزمون کولموگراف - اسمیرنوف استفاده گردید که اطلاعات حاصل را در جدول زیر مشاهده می نمایید:

جدول شماره پنج - آزمون کولموگراف - اسمیرنوف (تست نرمالیته)

تعداد	استعلام قیمت	مناقصات خرید	مقررات مالی قراردادهای	تسویه حساب مالی
۵۴	۵۲	۵۳	۵۲	۵۲
۳/۴۳۱۵	۳/۳۷۸۲	۳/۴۶۷۰	۳/۷۰۶۷	۳/۷۰۶۷
۰/۴۷۹۷۱	۰/۷۱۳۴۲	۰/۶۳۷۸۷	۰/۵۲۰۹۴	۰/۵۲۰۹۴
۰/۷۴۳	۰/۵۵۹	۰/۵۸۵	۰/۵۴۲	۰/۵۴۲
۰/۶۴۰	۰/۹۱۴	۰/۸۸۴	۰/۹۲۰	۰/۹۲۰

چنانچه در جدول فوق ملاحظه می شود، در همه موارد نتایج بدست آمده معنا دار بوده (در سطح آلفای ۵ درصد) و این بدان معنا است که جامعه ما دارای توزیع نرمال می باشد و لذا مجاز به استفاده از آزمون‌های پارامتریک می باشیم.

نتایج سوالات تحقیق

سوال اول: شیوه های استعمال قیمت در خریدهای آماد و پشتیبانی سپاه تا چه اندازه ای رعایت می شود؟

جدول شماره شش - آزمون فرض T یک متغیره و معنی داری گویه های شاخص شیوه قیمت خریدها

شاخص های استعمال	تعداد	میانگین	آزمون t	درجه آزادی	معنی داری دو
استعمال قیمت	۵۴	۳/۴۳۱۵	۶/۶۱۰	۵۳	۰

نتایج حاصل از شاخص شیوهی استعمال قیمت از معنی داری در سطح آلفای ۰/۰۵ کوچکتر می باشد بدین معنی تفاوت بین معنی داری محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار می باشد. و همچنین نتایج جدول فوق نشان می دهد که آزمون مقایسه میانگین های یک گروهی در خصوص ارزیابی میانگین نمرات مشاهده شده با حد متوسط مقیاس (نمره ۳) در سطح اطمینان ۹۵ درصد برای همه گزینه ها معنا دار می باشد. لذا می توان نتیجه گیری کرد که شاخص های شیوهی استعمال قیمت در خریدهای اقلام آماد و پشتیبانی رعایت می شود.

سوال دوم: شیوه های انجام مناقصه در خریدهای آماد و پشتیبانی سپاه تا چه اندازه ای رعایت می شود؟

جدول شماره هفت - آزمون فرض T یک متغیره و معنی داری شاخص های شیوهی انجام مناقصه در خرید

معنی داری دوسویه	درجه آزادی	آزمون t	میانگین	تعداد میانگین آزمون t درجه آزادی	شاخص مناقصه شاخص مناقصه در خریدهای آماد سپاه
۰/۰۰۰	۵۱	۳/۸۲۳	۳/۳۷۸۲	۵۲	شاخص مناقصه در خریدهای آماد سپاه

معنی داری شاخص شیوه انجام مناقصه در خرید از معنی داری در سطح آلفای ۰/۰۵ کوچکتر می باشد بدین معنی تفاوت بین معنی داری محاسبه شده و گزینه متوسط معنی داری می باشد. و همچنین نتایج جدول فوق نشان می دهد که آزمون مقایسه میانگین های یک گروهی در خصوص ارزیابی میانگین نمرات مشاهده شده با حد متوسط مقیاس (نمره ۳) در سطح اطمینان ۹۵ درصد برای همه گزینه ها معنا دار می باشد. لذا می توان نتیجه گیری کرد که شاخص شیوهی انجام مناقصه در خرید بیش از حد متوسط در خریدهای اقلام آماد و پشتیبانی رعایت می شود. سوال سوم: مسایل مالی در قراردادهای منعقد خریدهای آماد و پشتیبانی سپاه تا چه اندازه ای رعایت می شود؟

جدول شماره هشت - آزمون فرض T یک متغیره و معنی داری شاخص مسایل مالی در قرارداد منعقد خریدها

معنی داری دو سویه	درجه آزادی	آزمون t	میانگین	تعداد میانگین آزمون t درجه آزادی	شاخص های مسایل مالی در قراردادی منعقد خریدها شاخص مناقصه در خریدهای آماد سپاه
۰/۰۰۰	۵۲	۵/۳۳۰	۳/۴۶۷۰	۵۳	شاخص مسایل مالی در قراردادی منعقد خریدها

معنی داری شاخص مسایل مالی در قراردادی منعقد خریدهای آماد از معنی داری در سطح آلفای ۰/۰۵ کوچکتر می باشد بدین معنی تفاوت بین معنی داری محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار می باشد. و همچنین نتایج جدول فوق نشان می دهد که آزمون مقایسه میانگین های یک گروهی در خصوص ارزیابی میانگین نمرات مشاهده شده با حد متوسط مقیاس (نمره ۳) در سطح

اطمینان ۹۵ درصد برای همه گزینه‌ها معنا دار می‌باشد. لذا می‌توان نتیجه‌گیری کرد که شاخص مسایل مالی در قراردادی منعقد خریدهای آماد بیش از حد متوسط در خریدهای اقلام آماد و پشتیبانی رعایت می‌شود.

سوال چهارم: تسویه حساب مالی و قراردادهای خرید آماد و پشتیبانی سپاه رعایت تا چه اندازه ای می‌شود؟

جدول شماره نه - آزمون فرض T یک متغیره و معنی داری گویه‌های شاخص‌های تسویه حساب مالی و قراردادهای خرید

معنی داری دو سویه	درجه آزادی	آزمون t	میانگین	تعداد	گویه‌های تسویه حساب مالی و قراردادهای خرید
۰/۰۰۰	۵۱	۹/۷۸۳	۳/۷۰۶۷	۵۲	گویه‌های قسمت اول تسویه حساب مالی و قراردادهای خرید

معنی داری شاخص تسویه حساب مالی و قرارداد های خرید از معنی داری در سطح آلفای ۰/۰۵ کوچکتر می‌باشد بدین معنی تفاوت بین معنی داری محاسبه شده و گزینه متوسط معنی دار می‌باشد. همچنین نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که آزمون مقایسه میانگین‌های یک گروهی در خصوص ارزیابی میانگین نمرات مشاهده شده با حد متوسط مقیاس (نمره ۳) در سطح اطمینان ۹۵ درصد برای همه گزینه‌ها معنا دار می‌باشد، لذا می‌توان نتیجه‌گیری کرد که شاخص تسویه حساب مالی و قراردادهای خرید بیش از حد متوسط در خریدهای اقلام آماد و پشتیبانی رعایت می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

در بین سوالات مطرح شده و براساس دیدگاه‌های جامعه آماری، نقاط قوت و ضعف موجود در جامعه مورد مطالعه به شرح زیر می‌باشند:

نقاط قوت رعایت ضوابط ومقررات مالی در خرید آآمد و پشتیبانی
اخذ تضمینات لازم در قرارداد های خرید رعایت می شود.
کارشناسان و مدیران مالی در امر تسویه حساب مالی قرارداد خرید کنترل و نظارت کافی دارند.
کارشناسان و مدیران مالی از شیوه تسویه قراردادهای خرید آگاهی لازم را دارند.
کارشناسان و مدیران مالی از شیوه تسویه حساب مالی آگاهی لازم را دارند.
ارسال مستقیم کالا در تسویه مالی و قراردادها تأثیر دارد.
کمیت خرید کالا در استعلام قیمت تأثیر دارد.
تحویل نسخه قراردادخریدها از لحاظ زمانی به صورت مناسب (در زمان مقرر) به مالی ارسال می شود.
رعایت میزان پیش پرداخت در قراردادهای خرید صورت می گیرد.
کارشناسان و مدیران مالی نسبت به قوانین و مقررات مالی قراردادها آشنایی لازم دارند.
نقاط ضعف رعایت ضوابط ومقررات مالی در خرید آآمد و پشتیبانی
کارشناسان خریداز فهرست فروشندگان آگاهی لازم را ندارند.
در آآمد و پشتیبانیبرای استعلام قیمت راهکار های زیادی وجود ندارد.
در آآمد و پشتیبانی، قیمت کالا (بصورت شاخص) وجود ندارد.
میزان آگاهی کارشناسان خرید از شیوه مناقصه کافی نمی باشد.
برگزاری مناقصه در آآمد و پشتیبانی تا حدودی دچار ابهام است.
کالای مورد مناقصه در زمان مقرر تحویل نمی شود.
کارشناسان و مدیران آآمد و پشتیبانی جهت برگزاری مناقصه انگیزه زیادیندارند.

پیشنهادها

- ✓ ایجاد بانک اطلاعات فهرست فروشندگان و در اختیار گذاشتن همه رده های خرید
- ✓ طراحی راهکارهای مختلف برای استعلام قیمت کالاها و اعلام به صورت ابلاغی به کلیه رده ها
- ✓ طراحی و ایجاد شیوه نامه و قوانین مناقصات و برگزاری دوره های کوتاه مدت برای مدیران و کارشناسان مالی و خرید جهت آشنایی با این قوانین

منابع

۱. نصرت پناه، سیاوش، "مدیریت و فرماندهی لجستیک"، आमاد و پشتیبانی ناجا، ۱۳۸۴.
۲. همدانی، علی اصغر، "آشنایی با مقررات مالی و بازرگانی"، دوره عالی رسته ای आमاد، ۱۳۸۶.
۳. مددخانی، محمد، "زبان تخصصی دانشجویان لجستیک"، مرکز آموزش علمی کاربردی شهید دستواره، ۱۳۹۲.
۴. واترز، دونالد، "لجستیک جهانی و برنامه ریزی توزیع"، مرکز مطالعات و پژوهشهای لجستیکی، ۱۳۸۴.
۵. فرجی، مرتضی، "سیستم های کاربردی خرید"، دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۸۹.
۶. حسینی عراقی، ح، "کنکاشی در قوانین مالی و محاسباتی کشور"، پژوهشکده اور اقتصادی، ۱۳۸۰.
۷. حدادی، م، "قوانین، مقررات و روش های رسیدگی اعتبارات هزینه ای"، نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۸۴.
۸. رجبی پور، محمد، "بایسته های قانونی"، معاونت حقوقی و امور مجلس، ۱۳۹۰.
۹. عیسانی، حسن، "مدیریت لجستیک"، مرکز مطالعات و پژوهش های لجستیکی، ۱۳۹۰.
۱۰. حسن نژاد، رجبعلی، "مدیریت توزیع"، مرکز مطالعات و پژوهش های لجستیکی، ۱۳۹۰.
۱۱. کریمی، علی، "کاربرد فناوری اطلاعات در لجستیک"، مرکز مطالعات و پژوهش های لجستیکی، ۱۳۸۹.
۱۲. علیخانی، حمید، "کارگاه های آموزشی کاربردی आमاد"، مرکز مطالعات و پژوهش های لجستیکی، ۱۳۸۲.
۱۳. قلی پور، علی، "قوانین و مقررات مالی و بودجه"، مرکز برنامه ریزی و تألیف کتاب های درسی سپاه، ۱۳۸۶.
۱۴. عیدی زاده، محمد، "شرحی بر آیین نامه معاملات دولتی"، نشر خیزران، ۱۳۸۲.
۱۵. الوانی، مهدی، "مدیریت عمومی"، نشر نی، ۱۳۷۳.
۱۶. عزیز، غفور، "فراگرد تنظیم و کنترل بودجه دولتی"، انتشارات شهر آشوب، ۱۳۸۲.
۱۷. شهیدا، علی، "نظارت و مدیریت هزینه های دولتی"، سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۴.

۱۸. طالقانی و اصغرپور، "راه کار های مدیران در توسعه مدیریت"، علم و ادب، ۱۳۸۱.
۱۹. مهربان، رضا، "مدیریت خرید"، نشر البرز، ۱۳۷۰.
۲۰. اشرفی، حسین، "مجموعه کامل قوانین و مقررات مالی، محاسباتی"، گنج دانش، ۱۳۹۰.
۲۱. دوانی، غلام، "مجموعه قوانین و مقررات تجاری"، انتشارات کیومرث، ۱۳۸۹.
۲۲. احمدی، یعقوب، "بررسی موانع، مشکلات و تنگناهای قوانین و مقررات مالی در اجرای پروژه های عمرانی نیروی زمینی سپاه"، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، ۱۳۸۳.
۲۳. کارگر، علی، "بررسی کفایت سامانه رسیدگی به اسناد هزینه در سپاه پاسداران انقلاب اسلامی"، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، ۱۳۸۷.
۲۴. آردانه، جعفر، "بررسی مسائل و مشکلات توزیع کالاهای سرمایه ای در آماد و پشتیبانی در نیروی مقاومت بسیج سپاه"، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته آماد، ۱۳۸۷.
۲۵. محمدی، رحیم، "آسیب شناسی آماد و پشتیبانی ناجا بر مبنای مولفه های اساسی آماد و پشتیبانی توسعه یافته"، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته فرماندهی و ستاد، ۱۳۹۱.
۲۶. عبدالمالکی، غلامرضا، "بررسی سیستم خرید اقلامدر آماد و پشتیبانی حوزه مرکزی سپاه"، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت آموزشی، ۱۳۸۷.
۲۷. ماهنامه، ۲۴۱، "حسابدار"، انجمن حسابداران خبره ایران، ۱۳۹۱.
۲۸. معاونت برنامه و بودجه سپاه، م، "قوانین و مقررات طرح های عمرانی"، اداره مالی، ۱۳۹۱.
۲۹. معاونت برنامه و بودجه سپاه، م، "واژه نامه برنامه، بودجه و مالی"، اداره مالی، ۱۳۹۱.